

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil **IQTISODIYOT** va **TARAQQIYOT**

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilduza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdugʻaniyev Abdulaziz Alisher oʻgʻli	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga taʼsir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Maʼmura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin oʻgʻli, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Oʻzbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida baʼzi mulohazalar (Qozogʻiston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
Oʻzbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga oʻtish yoʻnalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip oʻgʻli	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xoʻjanova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda isteʼmolchilar xulq-atvoriga taʼsirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablagʻlari auditini takomillashtirish yoʻllari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oʻziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar koʻrsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-toʻqimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bogʻliq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos oʻgʻli	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turotova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada andarrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektiga sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abidinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rne va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

IQTISODIY GLOBALLASHUVNING NAZARIY ASOSLARI

Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich

Siyosiy fanlar doktori (DSc), Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Jahon iqtisodiyoti” kafedrasida dotsenti v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy globallashuvning mohiyati, ahamiyati va nazariy asoslari yoritib berilgan. Shuningdek, globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlarini bayon etilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, globallashuv, jahon iqtisodiyoti, transmilliy kompaniyalar, baynalminallashuv.

Abstract: This article describes the essence, meaning and theoretical foundations of economic globalization. Also, the positive and negative aspects of globalization are described.

Key words: integration, globalization, world economy, transnational companies, internationalization.

Аннотация: В данной статье описаны сущность, значение и теоретические основы экономической глобализации. Также описаны положительные и отрицательные стороны глобализации.

Ключевые слова: интеграция, глобализация, мировая экономика, транснациональные компании, интернационализация.

KIRISH

“Globallashuv” atamasi hozirgi kunda juda keng ma’noda qo’llanilib kelmoqda. Globallashuv nafaqat iqtisod, balki siyosat, madaniyat, xavfsizlik va ekologiya sohalariga ham tegishlidir. Biroq globallashuv jarayoni, birinchi navbatda, iqtisodiy hodisa sifatida boshlangan. Bunga so’nggi o’ttiz yilliklarda jahon iqtisodiyotida va butun xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimidagi keskin o’zgarishlar sabab bo’ldi. Iqtisodiy hayotning baynalminallashuvi bosqichi jahon iqtisodiyotining globallashuvi bo’lib, uning asosini iqtisodiy integratsiya tashkil etadi. Shuning uchun, birinchi navbatda, “jahon iqtisodiyotining globallashuvi” tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Boshqa sohalaridagi globallashuv asosan davlatlar o’rtasidagi o’zaro bog’liqlikning kuchayishini anglatadi.

Xalqaro munosabatlarning globallashuvi xalqaro munosabatlar sohasidagi ijtimoiy hayotning turli sohalarini, shu jumladan, iqtisodiyot, siyosat, ijtimoiy soha, madaniyat, ekologiya, turizm va boshqalarning o’zaro bog’liqligi va o’zaro ta’sirining kuchayishi bilan tavsiflanadi. Hozirgi vaqtda hech bir mamlakat xalqaro me’yorlar va iqtisodiy faoliyatning asosiy ishtirokchilarini rivojlantirishning ustuvor yo’nalishlarini hisobga olmagan holda iqtisodiy rivojlanish strategiyasini shakllantira olmaydi va amalga oshirmaydi.

Iqtisodiyotning globallashuvi jahon taraqqiyotining qonuniyatlaridan biridir. Bu iqtisodiy makonning shakllanishi bilan bog’liq bo’lib, unda tarmoq tuzilishi, axborot va texnologiyalar almashinuvi, ishlab chiqaruvchi kuchlarning tarqalish geografiyasi jahon kon’yunkturasini hisobga olgan holda aniqlanadi hamda iqtisodiy o’sish va pasayishlar umuman olganda sayyoraviy tusga ega bo’ladi.

Ushbu jarayonda ishtirok etuvchi barcha mamlakatlarning tashqi omillari (iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy) ta’siri ostida yuzaga keladi. Globalizatsiya milliy to’siqlarsiz yagona jahon bozorini (bozorlarini) shakllantirish va barcha uchun umumiy huquqni yaratishni ko’zda tutadi.

Globallashuvning asosiy oqibatlari xalqaro mehnat taqsimoti, migratsiya (kontsentratsiya), global miqyosda kapital, inson va ishlab chiqarish resurslarining harakati, qonunchilikni standartlashtirish, iqtisodiy va texnologik jarayonlar, shuningdek, turli mamlakatlar madaniyatlarining yaqinlashishi va uyg’unlashuvidir. Bu tizimli xususiyatga ega bo’lib, jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi obyektiv jarayondir. Globallashuv natijasida dunyodagi barcha subyektlar bir-biri bilan bog’lanib, bir-biriga tobe bo’ladi.

Iqtisodiy globallashuvning murakkab jarayonlari, bir tomondan, davlatlarning jahon iqtisodiy maydonidagi o’zaro aloqalari va o’zaro bog’liqligining chuqurlashishida, ikkinchi tomondan esa, rivojlangan va rivojlantirayotgan mamlakatlar o’rtasidagi qarama-qarshiliklarning kuchayishida, raqobatning keskinlashuvida namoyon

bo'lmog'da. Jahon bozorlarida va atrof-muhit tizimlarida ham ijobiy va ham salbiy o'zgarishlarning kuchayishi jahon iqtisodiyotida globallashtirishning mohiyati va rivojlanish tendensiyalarini siyosiy iqtisodiy tahlil qilishni dolzarb masalaga aylantiradi.

Tadqiqot ishining asosiy maqsadi jahon iqtisodiyotidagi globallashtirish jarayonlarining mohiyatini ochib berish va undagi zamonaviy tendensiyalarni tavsiflashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Ko'pgina xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan globallashtirishning sabablari va uning harakatlantiruvchi kuchlari haqida bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Jumladan, globalizatsiyaning mohiyati, shakllari, uning ijobiy va salbiy jihatlari taniqli xorijiy iqtisodchi, siyosatshunos, sotsiolog olimlar: U. Bek, Z. Bjezinskiy, Dj. Bxagvati, I. Vallersteyn, E. Giddens, G. Kissindjer, L. Skler, T. Levitt, Dj. Stiglits, Dj. Soros, M. Kastels, R. Roberson, G. Terborn, M. Uterson, S. Xantingtonlar tomonidan tadqiq etilgan.

"Global" tushunchasi (Lat. Globus-fransuzlardan shar, Global-keng qamrovli, universal). Bu atama birinchi marta Janubiy Amerikalik iqtisodchi Teoder Levitt (T. Levitt) tomonidan 1983-yilda "Bozorlarning globallashtirishi" tadqiqotida bozorlarni birlashtirish jarayonini aks ettirish uchun kiritilgan deb ishoniladi (Harvard Business Review). Jahon iqtisodiyotining asosiy subyektlari sifatida davlatlar; transmilliy korporatsiyalar; xalqaro institutlar va tashkilotlar tan olingan. 1985-yilda amerikalik olim R. Robertson Globalizatsiya iborasini ilmiy muomalaga kiritib, bu tushunchani "odamlar ongida sayyoramizning torayishi hamda dunyoning yaxlit tarzda anglanishi"ni aks ettirib, dunyoning birlashuvi va kishilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarning kuchayishini ifoda etadigan jarayon sifatida talqin etadi.

"Dunyo bir xillik tomon harakat qilmoqda, shu jumladan, texnologiya jihatidan. Yangi iqtisodiy voqe'lik natijasida standartlashtirilgan iste'mol tovarlari uchun global bozorlar ilgari tasavvur qilib bo'lmaydigan darajaga yetdi. Ushbu yangi voqelikdan foydalanadigan korporatsiyalar ishlab chiqarish, tarqatish, marketing va menejmentdagi ulkan miqyosdagi iqtisodlardan foyda ko'radi. Ushbu afzalliklarni arzonroq narxlarga aylantirish orqali ular hali ham dunyo qanday ishlashi haqidagi eski taxminlar changalida yashayotgan raqobatchilarni yo'q qilishlari mumkin"¹.

Globallashtirishni uzoq tarixiy jarayonning natijasi deb hisoblash mumkin, uning asosiy dvigateli ilmiy-texnik taraqqiyotdir. Ishlab chiqarish va kapitalni xalqarolashtirishning to'liq shakli sifatida TMKlarning moliyaviy-iqtisodiy ta'sirining o'sishi, xalqaro savdoning rivojlanishi, davlatlararo migratsiya oqimining kuchayishi va xalqaro mehnat bozorini yaratilishi globalizatsiya elementlaridir.

Iqtisodchi olim J. Bxagvati ta'rifiga ko'ra iqtisodiy globalizatsiya: "Iqtisodiy globallashtirish milliy iqtisodiyotlarning tashqi savdo, transmilliy korporatsiyalar tomonidan amalga oshiriladigan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, qisqa muddatli kapital oqimi, ishchi kuchi va umuman aholi harakati va xalqaro texnologiyalar almashinuvi orqali jahon tizimiga integratsiyalashuvini anglatadi"².

Rus olimi V. Melyansevga ko'ra: "Jahon iqtisodiy munosabatlarining globallashtirishi-bu alohida korxonalarga ta'sir ko'rsatadigan ko'p darajali hodisa; tovar, moliya va valyuta bozorlari va mehnat bozorlari; mintaqaviy, milliy iqtisodiyot. Bozor munosabatlari sharoitida mikrodaraja jahon iqtisodiy munosabatlari globallashtirishning tarkibiy asosini tashkil etadi, chunki alohida korxonalar, firmalar, tadbirkorlar xalqaro iqtisodiy munosabatlarning belgilovchi subyektlari hisoblanadi"³.

Ta'kidlash joizki, globallashtirish to'g'risida ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilganiga qaramasdan, ilmiy hamjamiyatda globallashtirish ta'rifini shakllantirish, uning paydo bo'lish davri, o'ziga xos xususiyatlari, insoniyatning zamonaviy va kelajagiga ta'sir darajasi bo'yicha munozaralar hamon davom etmoqda va qizg'in bahs-munozara xarakteriga ega bo'lmog'da.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada jahon iqtisodiyotining globallashtirish jarayoni bo'yicha xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tahlil etildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy o'rganish, mantiqiy fikrlash, analiz va sintez kabi usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda turli davlatlar, ularning kompaniyalari va fuqarolari bir-biri bilan u yoki bu shaklda chambarchas bog'langan. Nafaqat davlatning ichki va tashqi siyosati, balki mintaqaviy va xalqaro ishlar o'rtasida ham chegaralar xiralashmoqda. Mintaqaviy jarayonlarni ko'rib chiqishda mintaqalashtirishga aniq ta'sir ko'rsatadigan va aksincha, mintaqaviy jarayonlar ta'sir qiladigan globallashtirish tushunchasi muhimdir.

1 T. Levitt. The Globalization of Markets. <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>

2 Jagdish Bhagwati. (2004). In Defense of Globalization. Oxford University Press.

3 Мельянецов В. А. Современная глобализация и воздействие на экономически продвинутые и развивающиеся страны//Вестник Московского университета. Востоковедение. 2018. № 1. С. 98–119.

“Globallashuv” atamasi oʻtgan asrning 80-yillaridan koʻp qoʻllaniladigan soʻzlardan biriga aylandi, ammo hozirgacha u toʻgʻrisida umumiy qabul qilingan taʼrif mavjud emas. Globallashuv turli jabhalarda, oddiydan murakkabgacha bosqichda belgilanadi, uning umumiy tavsifi xalqaro tizimdagi aktyorlarning oʻzaro taʼsirini kuchayishi yagona global tarmoqning shakllanishiga olib kelishidir. Globalizatsiyaning mohiyatini ochishda, ayniqsa, iqtisodiyotdagi maʼnosini tavsiflashda bir qator u bilan bogʻliq jarayonlarni koʻrib chiqish zarur. Bular baynalminalashuv, institutsional, tashkiliy va boshqalardan iborat.

Oʻtgan asrning ikkinchi yarmida rivojlangan tegishli ijtimoiy-siyosiy sharoitlar: sayyorada iqtisodiyotda yangi tartib oʻrnatish zarurligini belgilab bergan mustamlakachilik konsepsiyasining qulashi va sovuq urushning tugashi-ikki ijtimoiy-iqtisodiy tizim oʻrtasidagi qarama-qarshilik bosqichi jahon jamiyatini birlashtirishga va dunyoni ajralmas tushuncha sifatida koʻrib chiqishga imkon berdi.

1989 yilda Vashington konsensusi qabul qilindi, uning tamoyillari jahon iqtisodiyotida ishlab chiqarish omillari harakatini toʻliq liberallashtirish, xususiylashtirish, davlat tomonidan tartibga solish va mulk huquqlarini birlashtirish siyosatini amalga oshirishga qaratilgan. Ushbu tamoyillar, aslida, neoliberal modelni ifodalaydi va milliy davlatlarning iqtisodiy rivojlanish vektorini aniqlashda ularning funksiyalari va rolini izchil yoʻqotishiga olib keladi.

Kapital milliy iqtisodiyotlarni jahon iqtisodiy tizimiga bogʻlaydigan eng muhim omillardan biridir. Oʻtgan asrning 70-yillaridan boshlab global moliyaviy aloqalar oʻsib bordi va kredit, tadbirkorlik hamda boshqa kapital turlarini birlashtirgan kapitalning xalqaro migratsiyasi boshlandi, ular yuzlab milliard dollarni tashkil etib, yangi moliyaviy bozorlarning shakllanishiga olib keldi, bu yerda katta miqdordagi boʻsh turgan moliyaviy resurslar foydali foydalanishni qidira boshladi. Shunday qilib, dunyoning aksariyat mamlakatlari iqtisodiyoti jahon moliyaviy tarmogʻining minglab turli xil moliya institutlarini oʻz ichiga olgan juda koʻp sonli aloqalar bilan oʻraldi.

Baynalminalashuv natijasi boʻlgan yana bir jarayon bu jahon iqtisodiyotining transmilliylashuvidir. Transmilliylashtirish sanoat firmalari, banklar, xizmat koʻrsatuvchi kompaniyalarning xalqaro faoliyatini kengaytirish, ularning alohida mamlakatlarning milliy chegaralaridan tashqariga chiqish jarayoni hisoblanadi. Transmilliylashtirish global biznes jarayonlarining institutsional jihatlariga, yaʼni butun dunyo boʻylab transmilliy korporatsiyalar (TMK) va banklar (TNB) faoliyatiga qaratilgan. TMKlar hajmi jihatidan ulkan boʻlib, koʻplab mamlakatlarning milliy iqtisodiyotlarini bogʻlaydigan ishlab chiqarish va tarqatish tuzilmalariga yetib boradi. Jahon iqtisodiyotida jahon ishlab chiqarishining asosiy nisbatlarini, jahon iqtisodiyotining eng muhim tarmoqlarini rivojlantirishni belgilaydigan bir necha yuz yirik kompaniyalar ustunlik qiladi. Baʼzi TMKlarning salohiyati nafaqat kichik, balki oʻrta davlatlarning ham qobiliyati bilan taqqoslanadi.

Yuqoridagi jarayonlarning ketma-ketligi, yaʼni tashqi savdoni erkinlashtirish davrida boshqa mamlakatlar bilan savdo-iqtisodiy hamkorlik uchun milliy iqtisodiyotning ochilishi, keyingi xalqarolashtirish yoki baynalminalashtirish jarayoni ushbu oʻzaro taʼsir amalga oshiriladi, uning asosiy oʻtkazgichlari TMK boʻlib, tovarlar, xizmatlar, kapital, mehnat va bilimlarning yagona sayyoraviy bozorining shakllanishiga olib keladi. Globallashuv xalqarolashtirish jarayoni rivojlanishining natijasidir va uning eng yuqori bosqichini ifodalaydi.

Koʻpgina adabiyotlarda globallashuvni belgilaydigan asosiy shartlar quyidagicha guruhlanadi:

1. Ishlab chiqarish (ilmiy, texnik va texnologik):

- ishlab chiqarish koʻlamining sezilarli oʻsishi;
- yangi texnologik jarayonlarni joriy etilishi;
- yangi avlod transport vositalaridan foydalanish, aloqa va ularni birlashtirilishi;
- ilmiy va intellektual almashinuv natijasida bilimlarga chuqur kirilishi;
- axborotni qayta ishlash, saqlash va yangilashdan foydalanishning ilgʻor texnologiyalarining joriy etilishi;

2. Tashkiliy:

- transmilliy kompaniyalar ishlab chiqarish va iqtisodiy faoliyatning xalqaro shakli sifatida rivojlanishi;
- BMT, JST, Jahon banki, XVF va boshqa xalqaro boʻlgan tashkilotlar rolining oʻsishi;

3. Iqtisodiy:

- ayrim sohalardagi barcha mamlakatlar uchun yagona standartlarning (texnologiya, moliya, standartlashtirish va ekologiya, madaniyat va taʼlim) joriy etilishi;
- makroiqtisodiyotda yagona mezonlarni qoʻllash siyosati (soliqlar, monopoliyaga qarshi siyosat va bandlik va boshqalar.);
- iqtisodiy savdoning turli shakllarini liberallashtirilishi (tovarlar va xizmatlar) va jahon savdosi erkinligini taʼminlash maqsadida iqtisodiyotni erkinlashtirishning boshqa shakllari;

4. Axborot:

- turli sohalarda (moliyaviy, sanoat, iqtisodiy, ilmiy-texnik) axborotni qabul qilish, qayta ishlash va uzatishning tubdan yangi tizimlarini joriy etilishi;
- global tarmoqlarni yaratish uchun nou-xaulardan foydalanish va moliyaviy va tovar bozorlarini birlashtirilishi;
- turli mamlakatlarda joylashgan ishlab chiqarish, tijorat, ilmiy va texnik jarayonlarni boshqarishni markazlashtirish. Kompyuterlashtirish, plastik kartalarni joriy etish va tezkor moliyaviy operatsiyalardan faol

foydalanish chegara va masofadan qat'i-nazar operatsiyalar, o'tkazmalar o'tkazish imkonini beradi;

5. Siyosiy:

- G'arb va Sharq o'rtasidagi siyosiy farqlarni tekislanishi;
- fuqarolar, kapital, tovarlar va xizmatlarning harakatlanish erkinligini ta'minlaydigan chegaralarni bosqichma-bosqich yo'q qilinishi;

6. Madaniy va ijtimoiy:

- turli madaniyat, hudud, millat va ma'naviy an'analariga ega odamlarning harakatchanligini oshishi;
- bozor iqtisodiyoti va erkin savdoni baholashning bir qismi sifatida yagona baholash tizimidan foydalanilishi;
- eng ko'p ishlatiladigan aloqa, o'rganish va madaniyatlararo muloqot uchun yagona tilni ajratilishi;
- masofaviy o'qitish hamkorligi va tajriba almashish chegaralarini yanada kengaytirish imkonini berishi;
- "inson kapitali"ni ko'paytirish ustidan davlat nazoratining zaiflashishi, mehnat resurslarini o'qitishni lib-erallashtirish.

Globallashuvni umuman olganda, yuqoridagilardan kelib chiqib uchta guruhga ajratib, (1) iqtisodiy, (2) madaniy (ijtimoiy) va (3) siyosiy jihatlarida ko'rish mumkin. Iqtisodiy globallashuv milliy iqtisodiyotlarning global iqtisodiyotga o'tishini, ya'ni ishlab chiqarish va bozorning xalqaro xarakterga ega bo'lishini va moliyaviy oqimlarning mamlakatdan mamlakatga oqib o'tishini anglatadi. Axborotni cheksiz tarqatish sharoitida madaniy (ijtimoiy) globallashuv millatlar o'rtasidagi madaniy tafovutlarning yumshatilishiga, shaxslar va ijtimoiy guruhlarining harakatchanligi oshishiga imkon beradi. Siyosiy globallashuvning ramzi Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ), Jahon Savdo Tashkiloti (JST) va boshqa shu kabi xalqaro tashkilotlarning ahamiyati ortib borishida ifodalanadi. Globallashuv davlatlar va xalqaro tizimdagi boshqa nodavlat subyektlar o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni o'zgartirdi. Bir tomondan, globallashuv xalqaro hamkorlik uchun yangi imkoniyatlar ochadi, boshqa tomondan, xalqaro raqobatni keltirib chiqaradi, ishtirokchilar o'rtasidagi yaqin munosabatlar tufayli xavfni (riskni) oshiradi. Globallashuvning asosiy sharti shundan iboratki, jamiyatlar o'rtasidagi integratsiya darajasining ortib borishi ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarning aksariyat turlarida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Hech bir mamlakat va hatto eng rivojlangan davlat ham ayni damda iqtisodiy masalalarni milliy darajada tanho yecha olmaydi. Barcha davlatlar, birinchi navbatda rivojlanayotgan mamlakatlar globallashuvga moslashish yo'llarini topishga intildilar; ba'zilar JSTga a'zo bo'lishni tanladilar, boshqalari yangi qoidalar ishlab chiqishga, boshqalari mintaqaviy guruh tuzishga harakat qildilar. Zamonaviy dunyoda davlatlar hamkorligi ikki tomonlama, submintaqaviy, mintaqaviy va transmintaqaviy darajada amalga oshirilishi mumkin. Ular orasida mintaqaviy integratsiya eng keng tarqalgan va samarali shakl hisoblanadi. Mintaqaviy integratsion birlashmalarining aksariyati iqtisodiy maqsadlarda tashkil etilgan. Ikki tomonlama yoki mintaqaviy iqtisodiy bitimlar integratsion hamkorlikning asosiy shakli bo'lib, odatda turli xil milliy siyosatni uyg'unlashtirish orqali iqtisodiy integratsiyani ta'minlashga qaratiladi. Iqtisodiy integratsiya jahon iqtisodiyotini birlashtirish jarayoniga to'liq mos keladi, uning asosini tashkil etadi va globallashuvning o'zi xalqarolashtirishning yuqori bosqichidir, uni yanada rivojlantirish, juda uzoq vaqt davomida miqdoriy o'zgarishlarni to'plash sifatli sakrash natijasidir. Dunyo aksariyat transmilliy kompaniyalar uchun umumiy bozorga aylanib bormoqda va bundan tashqari, ko'plab mintaqalar ularning faoliyati uchun ochiq.

Globallashuvning ijobiy ahamiyati yuqori bo'lib insoniyatning imkoniyatlari ko'p marotaba o'sib borayotganligi, uning hayotiy faoliyatini ko'p jihatlar to'liq hisobga olinganligi, jahon iqtisodiyotining globallashuvi global muammolarni hal qilish uchun yaxshi asos yaratayotganligidir.

Globallashuvning ijobiy foydalari sifatida yana quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

1. Globallashuv ixtisoslashuv va xalqaro mehnat taqsimotining chuqurlashishiga olib keladi. Bu holatda mablag'lar va resurslar eng oqilona taqsimlanadi, bu o'rta turmush darajasining oshishiga va mamlakat aholisining hayot istiqbollarini kengayishiga ta'sir qiladi;
2. Globallashuv jarayonlarining muhim afzalligi ishlab chiqarish miqyosida xarajatlarning kamayishi bo'lib, bu umuman xarajatlarning pasayishiga va tegishli narxlarning pasayishiga hamda shu sababli barqaror iqtisodiy o'sishga olib kelishi mumkin;
3. Globallashuvning afzalliklari, shuningdek, barcha tomonlarni qoniqtiradigan o'zaro manfaatli asoslarda erkin savdoning afzalliklari bilan bog'liq;
4. Globallashuv raqobatning kuchayishi, yangi texnologiyalarni yanada takomillashtirish va ularni mamlakatlar orasida ommalashtirishni rag'batlantiradi. Uning doirasida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning o'sish sur'ati jahon savdosining o'sish sur'atlaridan oshib ketdi, qaysiki bu sanoat texnologiyalari tarqalishining asosiy omillaridan biridir. Globallashuvning afzalliklari rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg'or ilmiy, texnik, texnologik va malaka darajasidan boshqa mamlakatlarda tegishli sohalarda foydalanish natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy foyda bilan belgilanadi, bunday hollarda zamonaviy yechimlarni joriy etish qisqa vaqt ichida va ancha past narxlarda amalga oshiriladi;
5. Globallashuv jarayonlari xalqaro raqobatning kuchayishiga olib keladi. Bu yerda gap alohida mamlakat

yoki korporatsiya kuchi ostida bo'lmagan yangi raqobatbardosh sohalar haqidadir. Ichki raqobatchilarga cheksiz rivojlangan tashqi raqobatchilar qo'shiladi. Jahon iqtisodiyotidagi globallashuv asosan iste'molchilar uchun foydalidir, chunki raqobat ularga o'zlari yoqtirgan narsani tanlash imkoniyatini beradi va sifatli mahsulotlar narxini pasaytiradi;

6. Globallashuv dunyo miqyosida ishlab chiqarish jarayonini ratsionalizatsiya qilish va ilg'or texnologiyalarni ommaga joriy etish natijasida, shuningdek, dunyo miqyosida yangi texnologiyalarni doimiy ravishda joriy etish foydasiga raqobatbardosh bosim natijasida mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradi;
7. Globallashuv davlatlarga ko'proq miqdordagi moliyaviy resurslarni safarbar qilish imkoniyatini beradi, chunki investorlar ko'payib borayotgan bozorlarda yanada kengroq moliyaviy vositalardan foydalanadilar;
8. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi insoniyatning umumbashariy global muammolarini, asosan ekologik muammolarni hal qilish uchun jiddiy asos yaratadi, bu inson sa'y-harakatlarining birlashishi va mamlakatlarning turli sohalaridagi harakatlarini muvofiqlashtirish bilan bog'liq.

Dunyodagi globallashuv jarayonlarining ijobiy tomonlari bir talay bo'lishiga qaramasdan, unga bo'lgan munosabat turlichadir. Olimlar, ziyolilar va umuman mamlakatlar aholisining ayrim guruhlari o'rtasida globalizatsiyaga nisbatan salbiy qarashlar mavjud. Asosan globallashuv rivojlangan davlatlar tomonidan yaxshi kutib olingan bir paytda rivojlanayotgan davlatlarda xavotirlar kuzatiladi. Bu globallashuvning afzalliklari assimetrik ravishda taqsimlanganligi natijasidir. Shubhasiz, globallashuv imkoniyatlar chegaralarini kengaytiradi, ammo afsuski, uning foydalari butun dunyo hamjamiyati uchun bir xil emas va uning xarajatlari notekis taqsimlangan.

Globallashuvning zamonaviy jarayonlari asosan sanoati rivojlangan mamlakatlar o'rtasida sodir bo'ladi va ikkinchi o'rinda rivojlanayotgan mamlakatlarga ta'sir qiladi. Globallashuv birinchi guruh davlatlarining pozitsiyalarini mustahkamlaydi, ularga qo'shimcha imtiyozlar beradi. Shu bilan birga, zamonaviy xalqaro mehnat taqsimoti sharoitida globallashuv jarayonlarining kengayishi globallashuv subyektlariga emas, balki obyektlarga aylanib borayotgan kam rivojlangan mamlakatlarning hozirgi o'rnini to'xtatish bilan tahdid qilmoqda.

Globallashuvning alohida davlatlar iqtisodiyotiga ijobiy ta'siri darajasi ushbu davlatlarning jahon iqtisodiyotidagi o'rniga bog'liq. Globallashuv jarayonida boyliklarning teng taqsimlanmaganligi mintaqaviy va milliy darajada turli mojarolar xavfini tug'diradi. Tez rivojlanayotgan mamlakatlar boy mamlakatlar ro'yxatiga kiritilgani holda kambag'al davlatlar ularning ortidan ancha orqaga tushib boradi. Globallashuv afzalliklarining assimetrik taqsimlanishini hisobga olgan holda, ma'lum bir mamlakatda globallashuvning salbiy oqibatlari asosan ushbu davlatning jahon iqtisodiyotidagi o'rniga bog'liq bo'ladi. Jahon globallashuvi sharoitida ushbu jarayon bilan bog'liq bo'lgan markazdan qochuvchi kuchlarning salbiy ta'sirini namoyon etishi mumkin, bu mamlakat ichidagi an'anaviy munosabatlarning uzilishi, kam yoki raqobatbardosh bo'lmagan tarmoqlarning tanazzulga uchrashi, o'tkir ijtimoiy muammolarning kuchayishi mumkin. Globallashuvning og'riqli oqibatlarini jahondagi past rivojlangan mamlakatlar boshidan kechirishi mumkin. Ushbu mamlakatlarning aksariyati xalqarolashtirishda xom ashyo yetkazib beruvchilar va ko'p mehnat talab qiladigan mahsulotlar ishlab chiqaruvchilar sifatida ishtirok etib, ular rivojlangan kuchlarga har tomonlama bog'liq va past daromadlarga ega, shuningdek, jahon bozorlari kon'yunkturasiga bog'liq.

Globallashuvning salbiy oqibatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- past malakali ishchilarning turmush darajasini pasayishi;
- rivojlangan mamlakatlar bozorlarida ishsizlikning o'sishi;

Ushbu tahdid mehnat harakatchanligi bilan bog'liqdir. Global xarakterga ega bo'lgan ommaviy migratsiya dunyodagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni keskinlashtirishning muhim manbayiga aylanmoqda. Barqarorsizlantiruvchi omillar bandlikning yangi shakllari va mamlakatlar mehnat bozorining globallashuvi bo'lishi mumkin. Tashqaridan nisbatan arzon ishchi kuchi oqimi rivojlangan davlatlarning mehnat bozorida raqobatni kuchaytirib boshladi, bu esa millatlararo munosabatlarning murakkablashishiga va ushbu mamlakatlarda millatchilikning keskinlashishiga olib keldi. Mehnatning erkin harakatlanishini salbiy oqibatlari uzoq vaqtdan beri potensial xavf sifatida tan olingan va hozirda ko'plab mamlakatlarda bu real voqe'lik sifatida tan olingan. Shu sababli deyarli barcha mamlakatlar ishchilarning erkin harakatlanishi ustidan nazoratning muayyan shakllarini joriy qildilar. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, tayyor va malakali ishchi kuchi eng katta harakatchanlik bilan ajralib turadi va kerakli bozor joyini tezda topish qobiliyatiga ega bo'ladi. Globallashuv jarayoni sharoitida aksariyat mamlakatlar bilimdon mutaxassislar va yuqori malakali ishchilarni ularga viza berish va o'z bozorida ishlashga ruxsat berish orqali jalb qilishga harakat qilishadi. Mamlakatlararo mehnat oqimining paydo bo'lishi unumdorlikning o'sishiga erishishga imkon beradi, chunki butun dunyo bo'ylab ishchilarni taqsimlashda eng maqbul yo'l topiladi.

- haddan tashqari sanoatlashtirishning global iqlimga salbiy ta'siri;
- boy va kambag'al mamlakatlar o'rtasidagi tafovutning, shuningdek, aholi toifalari orasida daromadlar bo'yicha tafovutlarning katta bo'lishi;
- alohida mamlakatlarning makroiqtisodiy siyosati monopollashgan TMKlarga bevosita bog'liq bo'lishi.

Birinci o'ringa chiqqan transmilliy kompaniyalar o'z manfaatlarini davlatdan ustun qo'yadilar, buning natijasida milliy hukumatlarning roli zaiflashadi. Boshqaruv funksiyalarining bir qismi turli tashkilot va uyushmalarga o'tadi;

- rivojlangan mamlakatlardan texnologik rivojlanish jihatidan ortda qolishning chuqurlashuvi;
- jamiyatda tabaqalanishning o'sishi va uning konsolidatsiyasi, ijtimoiy guruhlarining parchalanishini boshlanishi, odamlar o'rtasidagi an'anaviy aloqalarning uzilishini boshlanishi, shuningdek, ma'lum bir jamoaga mansub odamlarning, ma'lum bir professional yoki etnik guruhga mansublik hissining yo'qolishi;
- globallashuvdan foyda va imtiyozlarning notekis taqsimlanishi nafaqat mamlakatlar bo'ylab, balki alohida tarmoqlar sharoitida ham kuzatiladi. Tashqi savdo va eksport bilan bog'liq tarmoqlardan foyda ko'radigan tarmoqlar globallashuv jarayonlaridan sezilarli darajada yutqazadigan, bozor ochiqligi oshgani sababli raqobatdosh ustunliklarini yo'qotadigan bir qator tarmoqlarga nisbatan ko'proq kapital va yuqori malakali ishchi kuchini oladi;
- iqtisodiy qaramlikning kuchayishi va tashqi qarzlar bilan muammoli vaziyatning vujudga kelishi.

Shuningdek, globallashuvning salbiy oqibatlaridan biri bu milliy iqtisodiyotlarning global darajadagi o'zaro bog'liqligi tufayli global beqarorlikdir. Natijada, bir mamlakatdagi mahalliy iqtisodiy tebranishlar yoki inqirozlar ham mintaqaviy, ham global oqibatlarga olib kelishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiy globallashuv bevosita jahon iqtisodiyotida yuz bergan baynalminallashuv, xalqaro mehnat taqsimoti va ixtisoslashuvning chuqurlashuvi, shuningdek, xalqaro iqtisodiy integratsiyaning rivojlanishi bilan bog'liq holda yuz berdi.

Iqtisodiy globallashuv dunyo mamlakatlariga va ayniqsa, rivojlanayotgan, o'tish davridagi mamlakatlarga, iqtisodiyoti qoloq davlatlarga o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatdi. Buning natijasida ushbu davlatlarning iqtisodiyoti birmuncha yangilandi, ya'ni modernizatsiyalashtirildi. Ayni bir paytda iqtisodiy globallashuv ayrim hollarda dunyo mamlakatlari o'rtasida iqtisodiy jihatdan tabaqalashuv darajasini oshirishga olib keldi.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy faoliyatini tobora kengaytirib, jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuvini chuqurlashtirmoqda. Globalizatsiya sharoitida milliy iqtisodiyotimizni rivojlantirish uchun biz iqtisodiy globallashuv imkoniyatlaridan samarali foydalanishimiz zarur hisoblanadi. Ushbu jarayonda birinchi navbatda milliy manfaatlar ustunligi tamoyiliga qat'iy rioya etilishi talab qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jim Sheffi, Andrey Korotayev, Leonid Grinin. Globalization: Yesterday, Today, and Tomorrow. USA. Emergent Publications, 2013
2. Уэллс Герберт Джордж. История цивилизации / пер. с англ. В. Азова. – Москва: АСТ, 2022-стр. 60–66.
3. Хейфец В. Л. Международная интеграция: учеб. пособие. СПб.: ГУАП, 2022
4. Yoshinobu Yamamoto. Globalism, Regionalism and Nationalism: Asia in Search of Its Role in the 21st Century. Wiley-Blackwell Publishers. 2000.
5. Герман Р. Э., Бесленев М. С. Глобальные проблемы современности: курс лекций/ Карачаевск: Карачаево-Черкесский гос. ун-т им. У. Д. Алиева, 2016.
6. Мельянцева В. А. Современная глобализация и воздействие на экономически продвинутое и развивающиеся страны/Вестник Московского университета. Востоковедение. 2018. № 1. Стр. 98–119.
7. T. Levitt. The Globalization of Markets. <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>
8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: монография/ М. Кастельс– М.: ГУ ВШЭ, 2000.
9. Stiglitz J. E. Making Globalization Work. New York, NY, W. W. Norton & Company Publ., 2007.
10. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / М.: Весь мир. 2004.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.